

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Congresul Național al istoricilor români. Ediția a III-a. Alba Iulia, 7-10 septembrie 2022

Între 7-10 septembrie 2022, la Alba Iulia, oraș al Marii Uniri de la 1918, în care o sută de ani în urmă a avut loc procesiunea de Încoronare a Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria ca suverani ai României Mari, și-a ținut lucrările cea de-a III-a ediție a Congresului Național al Istoricilor Români¹. Congresul a fost organizat de Academia Română, Comitetul Național al Istoricilor din România, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia (în edificiul căreia s-au ținut lucrările congresului), având în calitate de parteneri Ministerul Educației al României, Arhive, Muzeu, Primăria orașului Alba Iulia, Inspectorate Școlare, Arhiepiscopia, alte instituții.

Recenta ediție a Congresului Național al Istoricilor Români și-a dorit să deschidă noi oportunități de comunicare profesională și transdisciplinară, contribuind, astfel, la îmbunătățirea și promovarea cercetării în domeniul istoriei, precum și la o mai accentuată prezență a istoricilor în spațiul public. La lucrările Congresului au participat istorici din România, dar și din afara actualelor hotare ale României. Dintre delegațiile istoricilor români din afara hotarelor României, cea mai reprezentativă a fost delegația din Republica Moldova, la lucrările congresului fiind înscriși 25 de cercetători de la Institutul de Istorie din Chișinău.

Conform statisticilor organizatorilor, la Congres au participat 640 de istorici, fiind organizate 84 de secțiuni și 24 de mese rotunde. În cadrul acestora au fost abordate o gamă largă de subiecte, de la cercetarea patrimoniului arheologic, patrimoniului cultural național – între nevoia de protejare și provocările lumii contemporane, probleme de politică, viață socială, culturală, relații internaționale, diplomație, istoria cărții - la identități profesionale în Europa Central-Răsăriteană, istorii urbane, istoria orașului Alba Iulia de la constituire la Unire și Încoronare, istoria mentalităților, a memoriei colective, și până la provocările digitalizării în domeniul cercetării istorice, arhivistice și în didactica istoriei.

Printre partenerii Congresului a fost Muzeul Național al Unirii, care a găzduit un Târg de carte și care a organizat lansări a peste 50 de titluri de carte. La Târgul de carte au participat 15 edituri. Tot în cadrul Congresului au fost organizate patru expoziții care au acoperit o problemă variată, de la Epoca Romană și Epoca Modernă, la diplomație și Încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria.

¹ Prima ediție, în 2016, a avut loc la Cluj-Napoca; a doua ediție, în 2018, a avut loc la Iași.

Deschiderea festivă a Congresului a avut loc în ziua de 8 septembrie, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Alba Iulia. Președintele Academiei Române, acad. Ioan-Aurel Pop, în alocuțiunea sa de salut în adresa Congresului a subliniat că „menirea istoricilor a fost ca oamenii nu doar să cunoască, dar și să înțeleagă mersul timpurilor trecute și al celor prezente pentru a ști de unde veneau, cum să-și îmbunătățească viața prezentă și să gândească încotro era mai bine să meargă în viitor”. Ioan-Aurel Pop a exprimat îngrijorarea referitoare la timpurile pe care le trăim, „deosebit de complexe, tulburi și grave, derulându-se cu o viteză extraordinară, adăugând neliniștilor existențiale ale oamenilor o mulțime de întrebări despre soarta prezentă și viitoare a omenirii, iar dorința de înțelegere a sensului devenirii îi poate face pe contemporanii noștri să se apropie tot mai mult de scrisul istoric”.

Acad. Victor Spinei a prezentat în cuvântul său de deschidere despre „Istoriografia din România ieri și azi” „Enciclopedia reprezentanților scrisului românesc” (5 volume), apărută sub egida Academiei Române, axându-se pe problemele cu care se confruntă știința istorică contemporană și oferind subiecte de reflecție asupra câmpului viitor de activitate al slujitorilor Muzei Clio.

Cu un mesaj de salut din partea comunității istoricilor de la Est de Prut a venit rectorul Universității de Stat din Moldova, conf. univ. dr. Igor Șarov, care a subliniat faptul că „acum, mai mult ca oricând, cunoașterea istoriei și, în consecință, educația civică este cel mai puternic scut întru apărarea valorilor democrației și a statului de drept – valori pentru care s-a plătit cu prețul a sute de mii de vieți omenești”. Igor Șarov a îndemnat breasla istoricilor „să se facă auzită cât mai mult, pentru a nu lăsa loc derapajelor ce ne-ar putea costa tot ceea ce definește o societate democratică”. Rectorul Universității de Stat din Moldova a propus de a organiza ediția a IV-a a Congresului Național al Istoricilor Români la Chișinău, propunerea sa fiind aclamată cu mare însuflețire.

La sfârșitul zilei consacrate lucrărilor de deschidere a Congresului, a fost adoptată o Rezoluție în care s-a subliniat determinarea istoricilor români în vederea continuării cercetărilor și prezentării adevărului istoric. Totodată, în Rezoluție s-a argumentat necesitatea unei atenții sporite față de învățământul istoric în instituțiile de învățământ preuniversitar și s-a solicitat un număr mai mare de ore destinate istoriei ca materie de studii. În finalul ședinței de deschidere a lucrărilor Congresului a fost făcut anunțul despre includerea unor noi candidaturi în componența Comitetului Național al Istoricilor din România, și anume: a rectorului Universității de Stat din Moldova, Igor Șarov, și a directorului Institutului de Istorie din Chișinău, Gheorghe Cojocaru.

Pe parcursul câtorva zile au urmat ședințele pe secțiuni ale Congresului. Punctăm câteva momente din secțiunile organizate de Institutul de Istorie de la Chișinău².

În secțiunea *Crize ale Evului Mediu pe teritoriul României (secolele VI-XVI)*,

² De remarcat că istoricii de la Institutul de Istorie s-au înscris cu 32 de comunicări științifice.

subiectele abordate au avut ca punct de plecare schimbările care se produc mai ales în perioada trecerii spre epoca modernă: geografia tematică a cuprins întreg spațiul locuit de români cu un studiu privitor la familiile nobiliare și structuri teritorial-administrative, a unor studii de caz ca în cel al falsurilor comise de unii notari. O altă secție *Prima modernitate românească în interferența cu cele două Europe (circa 1500-1700)* a pus în dezbatere elementele de modernitate care pătrund în viața privată sau politică în această epocă. Aceste elemente se întrezăresc atât în corespondența privată, cât și în cea diplomatică – o diplomație care devine în această perioadă întru totul machiavelică în sens de conținut și formă (Valentin Constantinov).

În Secția *Istorie, cultură și societate în estul spațiului românesc (sec. XIV-XIX)*, accentele au fost plasate asupra evoluției Basarabiei ca de provincie/gubernie rusească după anexarea din 1812 (Gheorghe Negru), vieții cotidiene a nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea (Cristina Gherasim), situației populației basarabene (Tudor Ciobanu, Tudor Candu), altor chestiuni. În Secțiunea *Istoria Cărții* s-a discutat despre Bibliotecile de carte laică și ecleziastică insistându-se asupra Bibliotecii lui Dimitrie Cantemir (acad. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu).

În *Secțiunea Problema Basarabiei în context internațional* au fost dezbătute subiecte privind problema Principatelor Române în contextul disputei franco-ruse post Tilsit (Vlad Mischevca); Napoleon al III-lea, Walewski și chestiunea Basarabiei în anii 1855-1856 (Eugen-Tudor Sclifos); Rusia și chestiunea Basarabiei în contextul relațiilor dintre România și Italia în anii 1920-1930, cu accente asupra istoriografiei ruse (Silvia Corlăteanu-Granciuc); Marea Britanie și Tratatul Basarabiei de la Paris, din 28 octombrie 1920 (Gheorghe Cojocaru); strategia sovietică privind teritoriile românești în perioada anilor 1918-1924 (Ion Șișcanu).

Comunicările prezentate în Secțiunea *România între Est și Vest în timpul Războiului Rece: aliniere, distanțare, izolare* au evidențiat principalele faze ale evoluției și regresului în relațiile bilaterale dintre Republica Socialistă România și URSS. A fost remarcat faptul că începutul anilor 1960 a adus niște note de disensiune cu URSS. S-a remarcat că unul dintre subiectele importante de pe agenda întâlnirilor româno-sovietice a fost „chestiunea teritorială” sau „problema Basarabiei” și că inițiativa discutării ei a aparținut părții sovietice, care, ridicând această problemă, a dorit să transmită anumite mesaje propagandistice (Vasile Buga; Elena Negru).

Discuțiile în Secțiunea *Istorie, traumă și memorie intergenerațională* s-au concentrat asupra raportului dintre istorie, traumă și modul în care acestea sunt transmise, generând o „cultură memorială”. Secțiunea a întrunit cercetători din România și Republica Moldova interesați de abordarea memoriei pe termen lung, vizând evenimentele extreme din secolele XX și XXI și modul în care istoria traumatică este recuperată și transmisă, accentul fiind pus pe relația dintre individ și comunitate, dar și pe interacțiunea dintre politici la nivel național și strategii personale, generatoare a unor memorii paralele care se pot completa sau ciocni când servesc ideologic unui regim politic și care resping existența altor versiuni

„concurrente” asupra trecutului. Au fost analizate exerciții autobiografice, narațiuni personale în producții de tipul memoriilor, jurnalelor sau, mai recent, a interviurilor de istorie orală, marcate de aceste experiențe și care au pus în evidență atât un joc firesc al memoriei (în care intră și uitarea), problema apartenenței identitare („belonging”), cât și o căutare de sens care permite recuperarea unui individ sau a unei comunități după traversarea pragurilor violente ale istoriei (Virgiliu Bîrlădeanu).

Tematica predării istoriei a fost abordată în Secțiunea *Tendințe de modernizare a politicii în domeniul instruirii și educației în statele europene în perioada interbelică*, dar și la masa rotundă dedicată problemelor *dezvoltării gândirii critice și a creativității - între online și offline*, la care au participat cercetători și profesori de istorie din învățământul preuniversitar. Au fost dezbătute problemele metodologiei de predare a istoriei în condițiile erei digitalizării. Au fost abordate, de asemenea, aspecte legate de *metoda reconstituirii istorice ca mijloc de educație istorică a tinerei generații*.

Cele peste șase sute de teme consistente și de mare actualitate, care au suscitât polemici interesante și utile în cadrul lucrărilor Congresului Național al Istoricilor Români, la care au participat istorici consacrați, cercetători științifici, cadre didactice, muzeografi, arhiviști, precum și tineri începători în domeniul istoriei, au relevat o dată în plus rolul Istoriei și al istoricului în societatea contemporană, care este unul deosebit, având în vedere că Istoria, ca o sursă de învățătură, poate configura traiectorii pentru viitor. S-a subliniat că este de datoria tuturor să militeze pentru continua profesionalizare a meseriei de istoric, iar istoricii profesioniști să se apropie de toate categoriile de izvoare cu discernământ, aplicând metoda critică și cu onestitate, care trebuie să ghideze munca de cercetare.

Drept concluzie, valabilă inclusiv pentru cercetarea Istoriei în spațiul actual al Republicii Moldova, a fost doleanța exprimată unanim în cadrul Congresului despre necesitatea revenirii disciplinei Istoriei la statului pe care l-a avut câteva decenii în urmă, prin acordarea finanțării adecvate institutelor de cercetări științifice, instituțiilor de arhivă, muzeelor, facultăților de istorie, publicațiilor de istorie etc.

Pe parcursul Congresului s-a atestat că breasla istoricilor este cu adevărat unită în cuget și-n simțiri, iar spațiul reflexiv al prestigiosului for științific s-a ridicat la certe standarde academice. La Congres istoricii au învățat unii de la alții, ceea ce a permis o apropiere mai mare de *dimensiunea umană a istoriei*, cum o numea istoricul mentalităților, Alexandru Duțu.

Felicitări tuturor organizatorilor și întreaga grațitudine gazdelor celei de-a treia ediții a Congresului Național al Istoricilor Români!

Silvia Corlăteanu-Granciuc*

* **Silvia Corlăteanu-Granciuc**, doctor în istorie, secretarul științific al Institutului de Istorie.